

NAUCI-ME

USLUGA

lični pratilac deteta
u Gradu Nišu

Sadržaj

Uvodna reč	1
Osnovne informacije o usluzi lični pratilac deteta	3
Prikaz istraživanja i ključni nalazi	7
- Specifični ciljevi istraživanja	7
Ključni nalazi istraživanja	8
- Uslugu lični pratilac deteta ne ostvaruju sva deca za koju postoji preporuka Interresorne komisije	8
- Postoji nedovoljna informisanost porodica koje imaju decu sa teškoćama u razvoju/invaliditetom o pravima i uslugama iz oblasti socijalne zaštite	9
- Postoje teškoće u ostvarivanju i funkcionisanju usluge lični pratilac deteta	10
- Porodice koje neformalno obavljaju ulogu ličnog pratioca suočavaju se sa višestrukim izazovima	11
- Postoji potreba za edukacijom roditelja u različitim oblastima	12
Poruke zajednici	13
Okrugli stolovi	14
Umesto zaključka	16

Uvodna reč

Ova publikacija nastala je kao rezultat aktivnosti realizovanih u kampanji javnog zagovaranja **“Zaprati pratioca”**. Kampanja je sprovedena u okviru programa podrške javnog zagovaranja **“Istraži-Osnaži”** koji je pokrenula Trag fondacija uz finansijsku podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Cilj kampanje **“Zaprati pratioca”** bio je zagovaranje izmene lokalne politike koja se tiče pružanja usluga sistema socijalne zaštite u zajednici. U okviru kampanje realizovana je analiza javnih politika na nacionalnom i lokalnom nivou, a koje se tiču socijalne politike, tačnije dnevnih usluga u zajednici ili još specifičnije usluge lični pratilac za dete. Takođe, realizovano je istraživanje koje je obuhvatilo kvantitativni i kvalitativni deo, potom su rezultati istraživanja predstavljeni u okviru dva okrugla stola koja su okupila sve relevantne aktere u Gradu Nišu. Sve aktivnosti projekta pratila je kampanja na društvenim mrežama, kao i u nacionalnim i regionalnim medijima.

Pored donatora, zahvalnost iskazujemo svim roditeljima i srođnicima, ličnim pratiocima, predstavnicima škola i drugim saradnicima koji su doprineli uspešnoj realizaciji kampanje javnog zagovaranja **“Zaprati pratioca”**.

Osnovne informacije o usluzi lični pratilac deteta

Usluga lični pratilac deteta predstavlja dodatnu socijalnu podršku obrazovanju dece i učenika i ostvaruje se pod uslovima propisanim Zakonom o socijalnoj zaštiti iz 2011. godine i ostalim zakonskim i podzakonskim aktima koji uređuju ovu oblast (Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, 2013; Pravilnik o licenciranju organizacija socijalne zaštite, 2013; Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, 2017; Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu, učeniku i odraslom, 2018).

Iako se u Zakonu o socijalnoj zaštiti ne navodi eksplicitno, usluga lični pratilac deteta spada u dnevne usluge u zajednici. Cilj ovih usluga je podržavanje boravka korisnika u porodici i neposrednom okruženju i njih obezbeđuje jedinica lokalne samouprave (čl. 44).

Prema Pravilniku o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, lični pratilac dostupan je detetu sa invaliditetom, odnosno sa smetnjama u razvoju, kojem je potrebna podrška za zadovoljavanje osnovnih potreba u svakodnevnom životu u oblasti kretanja, održavanja lične higijene, hranjenja, oblačenja i komunikacije sa drugima, pod uslovom da je uključeno u vaspitno-obrazovnu ustanovu, odnosno školu, do kraja redovnog školovanja, uključujući završetak srednje škole (čl. 83). Svrha angažovanja ličnog pratioca je pružanje detetu odgovarajuće individualne praktične podrške radi uključivanja u redovno školovanje, i aktivnosti u zajednici, da bi se dostigao što viši nivo samostalnosti. (čl. 84).

Aktivnosti ličnog pratioca deteta planiraju se i realizuju u skladu sa individualnim potrebama deteta u oblasti kretanja, održavanja lične higijene, hranjenja, oblačenja i komunikacije sa drugima, što uključuje:

- pomoć kod kuće u oblačenju, održavanju lične higijene (umivanje, češljanje, pranje zuba), pri hranjenju (priprema i serviranje lakših obroka, hranjenje ili pomoć u korišćenju pribora i sl.), pripremu knjiga i opreme za vrtić, odnosno školu;
- pomoć u zajednici, što uključuje: pomoć u korišćenju gradskog prevoza (ulazak i izlazak iz sredstava prevoza, kupovina karte i sl.), pomoć u kretanju (orijentacija u prostoru ukoliko je dete sa oštećenjem vida, guranje kolica ili korišćenje drugih pomagala i sl.), odlazak na igrališta, odnosno mesta za provođenje slobodnog vremena (podrška u igri, podrška i posredovanje u komunikaciji i sl.), uključujući kulturne i/ ili sportske aktivnosti i druge servise podrške (čl. 86).

Kao i na nacionalnom, ni na lokalnom nivou ne postoji jedinstvena baza o broju dece koja imaju potrebu za uslugom ličnog pratioca deteta, odnosno za koju je podnet zahtev za ličnog pratioca deteta, status realizovanog zahteva i slično. Prema dostupnim podacima u Gradu Nišu u 2021. godini ovu uslugu je koristilo 25 dece, a u 2022. godini koristiće 35 dece.

Pošto je prepoznato da postoji disbalans potreba i finansijskih mogućnosti Grada Niša, formirana je Komisija za izbor korisnika usluge personalnih asistenata i ličnih pratilaca. Komisija je kreirala Kriterijume za izbor korisnika ovih usluga za predviđeno trajanje usluge 1.1-31.12.2022. godine. Prema ovom dokumentu, postoje neophodni i dodatni kriterijumi za ostvarivanje usluge.

Neophodni kriterijumi za ostvarivanje usluge su:

1. Preporuka Interresorne komisije (Komisije za procenu potreba za pružanjem dodatne obrazovne, zdravstvene ili socijalne podrške detetu/učeniku kao informacija roditelju koga upućuje na dodatne institucije) gde je kao mera podrške predložen lični pratilac detetu,
2. Da dete ima manje od 18 godina ili do završetka redovnog školovanja,
3. Da dete redovno pohađa nastavu u vaspitno-obrazovnoj instituciji čiji je osnivač Republika Srbija na teritoriji Grada Niša.

Za roditelje, ratne vojne invalide od I do IV kategorije i roditelje koji imaju I ili II stepen telesnog oštećenja utvrđenih u rasponu od 90-100%, roditelje kojima je priznato pravo na invalidsku penziju, kao i roditelje koji imaju ostvareno pravo na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć, nije potrebno da ispune uslov da se nalaze u radnom odnosu.

Dodatni kriterijumi za ostvarivanje usluge su:

Bazični

Vrsta i težina oboljenja, odnosno mogućnost samostalnog zadovoljenja bazičnih potreba deteta iz oblasti održavanja lične higijene, kretanja uz pomoć pomagala, težeg stepena mentalne retardacije, slepila i dr.

Dete koje ostvaruju pravo na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć (shodno Zakonu o socijalnoj zaštiti, član 94) ima pravo prvenstva,

Porodično stanje

Procena o porodičnoj situaciji. Pravo prvenstva se daje deci sa invaliditetom koae žive u porodici čiji članovi nisu više u mogućnosti da im pomognu u aktivnostima svakodnevnog života (stari roditelji, više osoba sa invaliditetom u istom porodičnom domaćinstvu, više dece iz porodice na osnovu mišljenja interresorne komisije ima potrebu za ličnim pratiocem I sl.), kao i deci iz jednoroditeljskih porodica koje nemaju drugih članova porodičnog domaćinstva koji mogu da preuzmu brigu o detetu.

Procena individualnih potreba korisnika

Korisnici kojima je ova mera jedini vid pomoći imaju prioritet nad korisnicima koji koriste druge vidove proširene socijalne zaštite koje finansira ili sufinansira grad.

Dodatni kriterijumi utvrđuju potrebu i vreme radnog angažovanja ličnog pratioca prema individualnim potrebama svakog korisnika.

Ovaj dokument predviđa vreme korišćenja usluge (4 ili 8 sati dnevno), a u odnosu na procenjene potrebe. Ostavlja se mogućnost samostalnog finansiranja dodatnih sati i to u slučaju da roditelji, usvojitelji ili staratelji, bez obzira na utvrđeni stepen podrške, smatraju da je detetu potrebna dodatna podrška. Oni mogu preko pružaoca usluga sami da finansiraju rad dodatnog ličnog pratioca ili da finansiraju dodatno vreme angažovanog ličnog pratioca.

Prikaz istraživanja i ključni nalazi

Glavni cilj istraživanja je generisanje pouzdanog znanja o dostupnosti i funkcionisanju usluge socijalne zaštite lični pratilac deteta na teritoriji Grada Niša.

Specifični ciljevi istraživanja su:

- mapiranje teškoća u ostvarivanju usluge lični pratilac deteta,
- mapiranje izazova sa kojima se suočavaju porodice čija deca imaju potrebu, a nisu ostvarila ovu uslugu
- zagovaranje edukativne i druge stručne podrške za članove porodica koji neformalno obavljaju ulogu ličnog pratioca dece.

Istraživanje je sprovedeno u dve faze tokom decembra 2021. godine. U prvoj fazi sprovedeno je kvantitativno istraživanje u kojem su, u 15 osnovnih škola u Nišu, prikupljeni podaci o broju i karakteristikama dece koja koriste uslugu lični pratilac deteta ili imaju potrebu za njom, kao i karakteristikama i potrebama neformalnih ličnih pratilaca dece koja uslugu ne koriste. U drugoj, kvalitativnoj, fazi istraživanja realizovani su intervjui sa 11 roditelja i srodnika dece koja koriste i koja ne koriste uslugu lični pratilac kako bi se detaljnije istražili dostupnost i način funkcionisanja ove usluge, kao i teškoće sa kojima se porodice suočavaju i potrebe koje imaju.

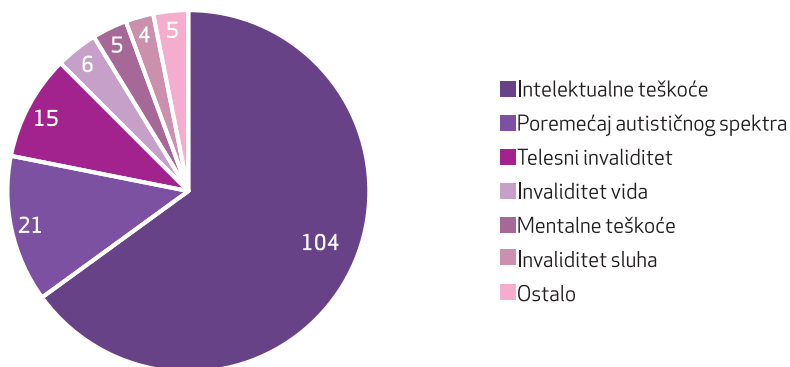

Ključni nalazi istraživanja:

1. Uslugu lični pratilac deteta ne ostvaruju sva deca za koju postoji preporuka Interresorne komisije

U 15 osnovnih škola koje su učestvovalе u istraživanju, 160 učenika i učenica imaju neki oblik invaliditeta/teškoća. Prema podacima, i pored postojanja preporuke Interresorne komisije, ne koriste sva deca uslugu lični pratilac.

Invaliditeti i teškoće u razvoju učenika/učenica

Od 11 dece čiji roditelji i srodnici su učestvovali u istraživanju, šestoro njih ne koristi uslugu lični pratilac deteta. Razlozi za to su: neinformisanost roditelja o postojanju usluge, procena roditelja da detetu ta usluga nije potrebna ili kombinacija ta dva razloga („Nismo mislili da nam to treba. Ne znam ni kako se podnosi taj zahtev”, mama dečaka).

2. Postoji nedovoljna informisanost porodica koje imaju decu sa teškoćama u razvoju/invaliditetom o pravima i uslugama iz oblasti socijalne zaštite

Prepoznaje se aktuelna ili prethodna neinformisanost porodica o postojanju usluge lični pratilac deteta, kao i neinformisanost o sadržaju i načinu funkcionisanja usluge. Zbog neinformisanosti o postojanju usluge, neki roditelji nisu podnosili zahteve za uslugu iako dete ima potrebu.

„Pa ja bih baš volela da čujem o tim pravima i uslugama, jer to uvek saznate u nekoj čekaonici. Nikada nas niko nije jasno informisao“.

„Slučajno smo saznali da imamo pravo“.

Postoji nedovoljna informisanost i o drugim uslugama socijalne zaštite i uslovima i načinima za njihovo ostvarivanje. Najčešće korišćene usluge socijalne zaštite su dodatak za negu drugog lica i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica (8 dece). Druge usluge socijalne zaštite poput pomoći u kući, dnevnog boravka, savetovanja, novčane pomoći koriste retko ili ne koriste uopšte.

3. Postoje teškoće u ostvarivanju i funkcionisanju usluge lični pratilac deteta

Nevezano za to da li deca ostvaruju uslugu lični pratilac deteta ili su samo podnošeni zahtevi za realizaciju usluge, učesnici i učesnice u istraživanju prepoznaju neke teškoće u funkcionisanju ove usluge na lokalnom nivou. U pitanju su:

- Teškoće u vezi sa konkursom i procedurama za ostvarivanje usluge (različito vreme raspisivanja konkursa, nedovoljno jasne procedure, neadekvatno informisanje o konkursu, neblagovremeno obezbeđivanje pružalaca usluga).
- Teškoće u vezi sa trajanjem usluge koje je ograničeno na vreme trajanja nastave i ne omogućava da se u potpunosti ispuni svrha usluge (pružanje detetu odgovarajuće individualne praktične podrške radi uključivanja u redovno školovanje, i aktivnosti u zajednici, radi uspostavljanja što većeg nivoa samostalnosti).
- Teškoće u vezi sa obuhvatom dece (nedovoljna novčana sredstva za uslugu koja uzrokuje da neka deca nemaju priliku da ovu uslugu ostvare).
- Nemogućnost da roditelji i srodnici budu formalno lični pratioci dece.

Nasuprot tome, svi koji koriste ili su koristili uslugu su u potpunosti zadovoljni, pre svega osobom koja je lični pratilac deteta i načinom na koji tu ulogu obavlja, kao i saradnjom ličnog pratioca sa detetom i porodicom.

4. Porodice koje neformalno obavljaju ulogu ličnog pratioca suočavaju se sa višestrukim izazovima

Postoji izuzetno izražena razlika u radnom statusu roditelja, odnosno srodnika, učesnika i učesnica istraživanja u odnosu na to da li deca koriste uslugu lični pratilac deteta. Neformalnu ulogu ličnog pratioca deteta najčešće obavljaju ženski članovi porodice i to ih onemogućava da usklade poslovne obaveze i brigu o detetu. Kao posledica toga, one su isključene sa tržišta rada u svih 6 slučajeva koji su obuhvaćeni intervjuom. To nije slučaj kod roditelja čija deca koriste uslugu. Zaposleni roditelji prepoznaju da korišćenje usluge lični pratilac deteta olakšava njihovo funkcionisanje na poslu, odnosno da je čak direktno povezano sa njihovom mogućnošću da budu radno angažovani.

*“Pre godinu dana, ja sam dala otkaz, da bi moja ćerka, njegova mama mogla da potraži posao... Nikada pre nije radila i bilo je teško da nađe i zadrži posao”, **baka dečaka;***

*“Nikada nisam radila, a sada mi to deluje nemoguće. Za ženu je inače teško da uskladi sveo baveze, a kada čuju da imate dete koje ima nešto vako ne verujem da bi me neko sačekao raširenih ruku”, **mama dečaka***

Nepovoljna materijalna situacija i finansijske poteškoće jedna su od posledica nemogućnosti usklađivanja rada i brige o detetu, kao i velikih troškova različitih tretmana namenjenih detetu (psihološki, logopedski, defektološki). Takođe, kao teškoća izdvaja se i nedovoljno razumevanje okoline u odnosu na specifičnosti deteta i porodice, što nekada rezultira i zatvorenošću porodice u odnosu na sredinu.

5. Postoji potreba za edukacijom roditelja u različitim oblastima

Kao jedna od teškoća u funkcionisanju ovih porodica prepoznata je i nedovoljna edukovanost roditelja o teškoćama i potrebama dece, kao i adekvatnim načinima postupanja. Svi učesnici i učesnice istraživanja prepoznaju potrebu za dodatnom edukacijom roditelja dece koja imaju teškoće i smetnje u razvoju ili invaliditet. Svi roditelji i srodnici dece koji su učestvovali u istraživanja pokazuju zainteresovanost da učestvuju u edukacijama ukoliko budu imali priliku za to.

*„Iz bolnice vas isprate rečima srećno, a vi se onda dalje učite sami“,
mama devojčice*

Oblasti u kojima je potrebno edukovati roditelje i pružiti im podršku su:

- *Socijalizacija deteta*
- *Razvoj životnih veština i veština važnih za osamostaljivanje*
- *Podrška u učenju*
- *Promene u ponašanju*
- *Prava i usluge*
- *Očuvanje mentalnog zdravlja roditelja i sprečavanje sindroma izgaranja u proces brige o detetu.*

Poruke zajednici

Svi učesnici i učesnice su istakli važnost razumevanja koje zajednica treba da pokazuje prema deci i mladima sa invaliditetom ili poteškoćama u razvoju. Oni navode da se u društvu i dalje suočavaju sa brojnim predrasudama, nerazumevanjem pa i strahom koji može biti praćen neprimerenim reakcijama i na osnovu toga uputili su poruke zajednici.

„Deca sa autizmom i dalje su samo deca, da nisu agresivna i neće nikog povrediti, samo treba umeti sa njima. Roditelji treba da to objasne svojoj deci, a ne da ih zastrašuju pa decane smeju ni da mu priđu.“

„Mislim da je veoma značajno da zajednica razume poteškoće ove dece, a i nas roditelja. To su deca koja žele isto što druga deca-da mogu da idu u školu, da se druže, budu prihvaćena.“

„Trebalo bi da se što više javnost informiše o autizmu, o problemima sa kojima se suočavaju deca, roditelji da bi moglo da bude jasnije zašto se ponašaju tako kako se ponašaju. Da nas ne gledaju sa čuđenjem. Nekada bude neprijatno...“

Okrugli stolovi

U okviru projekta realizovana su dva okrugla stola. Prvi okrugli sto na temu dostupnosti i funkcionalnosti usluge ličnog pratioca u Gradu Nišu održan je 10.2.2022. godine. Događaju su prisustvovali roditelji dece koja imaju potrebu za uslugom lični pratilac deteta, stručnjaci iz oblasti – pedagozi, psiholozi, defektolozi i lični pratioci, kao i zainteresovani pojedinci iz civilnog sektora i ustanova licenciranih za pružanje ove usluge. Na ovom događaju predstavljeni su rezultati istraživanja, a zatim su učesnici podelili lična iskustva i zapažanja o problemu pružanja usluge ličnog pratioca u Nišu, kao i predloge za njegovo rešavanje. Drugi okrugli sto realizovan je 10.3.2022. godine. Skupu su, kao i prethodni put, prisustvovali predstavnici roditelja, ličnih pratilaca, osnovnih škola, ali ovaj put i predstavnici Centra za socijalni rad, gradske uprave, Filozofskog fakulteta u Nišu (sa departmana za Psihologiju, Sociologiju, Socijalnu politiku i socijalni rad), predstavnici Trag fondacije, Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva u Srbiji, kao i predstavnici medija.

Učesnici oba skupa složili su se sa nalazima istraživanja da u Gradu Nišu postoje brojni izazovi u funkcionisanju ove usluge i da često ulogu ličnog pratioca neformalno obavljaju članovi porodice i da im je potrebna stručna podrška i različiti vidovi edukacije. Saglasili su se da su roditelji često “prepušteni sami sebi” i da je važno osmisliti modalitet podrške koji će sveobuhvatnije odgovoriti na njihove složene potrebe.

Kao drugi značajni izazovi i teškoće u realizaciji usluge lični pratilac deteta u Gradu Nišu navedeni su:

- U praksi lični pratioci gotovo uvek realizuju i deo poslova pedagoškog asistenta. Naglašava se da je razlog tome što deca, koja ostvare pravo na jednu uslugu, nikada ne ostvare i pravo na drugu iako su svrhe tih usluga potpuno različite i vrlo često deca imaju potrebu i za jednom i za drugom.
- Roditelji često nisu informisani da rešenje koje Interresorna komisija izdaje nije obavezujuće već da je samo preporuka za pružanje dodatne podrške detetu. Međutim, pošto se u praksi često dešava da rešenja ne budu realizovana, odnosno da dete ne ostvari pravo na uslugu, roditelji su često veoma nezadovoljni.
- Predstavnici škole, na osnovu svojih iskustva, smatraju da su rešenja Interresorne komisije nepersonalizovana i neindividualizovana, tačnije da "liče jedna na druga" i da se u tim rešenjima često mešaju podrške iz sistema socijalne zaštite i podrška iz domena obrazovanja (ne prave razliku između ličnog pratioca i pedagoškog asistenta).
- Neuključivanje roditelja u proces donošenja odluka o funkcionisanju i izmenama u pružanja usluge koje se planiraju za 2022. godinu.

Umesto zaključka

Sprovedeno istraživanje daje značajne uvide o stanju i potrebama u ovoj oblasti, a na osnovu rezultata istraživanja formirane su i preporuke čije sprovođenje je poželjno sprovesti na lokalnom nivou kako bi se unapredilo funkcionisanje usluge lični pratilac deteta.

Preporuke istraživanja:

- uskladiti finansijska sredstva na lokalnom nivou namenjena za realizaciju usluge lični pratilac sa preporukama Interresorne komisije kako bi se omogućilo da potrebe sve dece u ovoj oblasti budu zadovoljene,
- unaprediti sistem informisanja roditelja o dostupnosti prava i usluga iz sistema socijalne zaštite, kao i o procedurama za njihovo ostvarivanje sa naglaskom na uslugu lični pratilac deteta,
- omogućiti kontinuiranu podršku i prilagođenu edukaciju roditeljima dece (koja prati njihove stvarne potrebe) kako bi u različitim razvojnim periodima mogli da odgovore na potrebe dece,
- formirati savetovališta za psihološku podršku roditeljima kako bi se pružila podrška u očuvanju mentalnog zdravlja i sprečio proces izgaranja roditelja,
- razmotriti pokretanje kampanje javnog zagovaranja za promenu propisa na nacionalnom nivou kako bi se omogućilo da roditelji koji žele (uz procenu i obuku) mogu formalno da budu lični pratioci svojoj deci,
- senzitivisanje javnosti o karakteristikama i potrebama dece sa smetanjama i teškoćama u razvoju kako bi se ostvarila njihova veća integracija u lokalnoj zajednici.

Okrugli stolovi bili su prilika za uspostavljanje dijaloga između različitih aktera koji su zainteresovani za unapređenje funkcionisanja usluge lični pratilac deteta, kao i podrške onima koji ne ostvare pravo na istu. Ovaj dijalog rezultirao je definisanjem određenih preporuka za prevazilaženje izazova u funkcionisanju pomenute usluge.

Zaključci okruglih stolova

- formirati na lokalnom nivou jedinstvenu bazu o broju dece koja imaju potrebu za uslugom lični pratilac deteta, odnosno bazu dece za koju je podnet zahtev za uslugu lični pratilac deteta, status podnetog zahteva i slično,
- uključiti sve značajne aktere (roditelje, lične pratiocice, stručnjake iz oblasti) u kreiranje lokalnih socijalnih politika kako bi one bile zasnovane na analizi potreba i drugim relevantnim podacima,
- kreirati informativnu kampanju o pravima, uslugama i resursima koji postoje zajednici i koji mogu biti podrška deci i porodicama,
- uključiti studenata sa različitih departmana u realizaciju usluge uz adekvatnu obuku, mentorstvo i monitoring njihovih aktivnosti, kako bi se premostio jaz između finansijskih mogućnosti Grada Niša i potreba dece i porodica.

Projekat „Usluga lični pratilac u Gradu Nišu“ je realizovan u okviru programa podrške javnom zagovaranju „Istraži – Osnaži“ koji finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, a sprovodi Trag fondacija. Izradu ovog materijala je finansirala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva; izneti stavovi nužno ne odražavaju zvaničnu politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

